

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/ Issue 21 (Haziran/ June 2025), s. 278-284
Geliş Tarihi-Received: 15.04.2025
Kabul Tarihi-Accepted: 30.06.2025
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.5281/zenodo.15658597

Toplumsal Bir Dönüşüm Hareketi Olarak Eğitim

Education As A Social Transformation Movement

Mehmet Fatih İŞİK*

Öz

Eğitim, yalnızca bilgi aktarımını değil, bireyin entelektüel, ahlaki ve toplumsal gelişimini de hedefleyen çok katmanlı bir süreçtir. Bu yönüyle eğitim, pedagojik olmanın ötesinde felsefi ve toplumsal bir mesele olarak ele alınmalıdır. Eğitim felsefesi, eğitimin doğası, amacı ve işlevi üzerine derin düşünceler üreten disiplinler arası bir alandır. John Dewey'e göre eğitim, bireyin deneyim yoluyla çevresiyle etkileşime geçtiği, yaşamın kendisidir; bireyi hem kişisel hem de toplumsal anlamda dönüştürür. Paulo Freire ise eğitimi eleştirel düşüncenin ve toplumsal özgürleşmenin temel aracı olarak görür; geleneksel eğitim sistemlerinin bireyi pasifleştirdiğini savunur.

Eğitim, bireyin yalnızca akademik gelişimini desteklemez; aynı zamanda bireyi toplumsal yapının bir parçası haline getirerek değişim ve dönüşümün öznesi yapar. Eğitim anlayışları; daimicilik, esasicilik, ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık gibi akımlar çerçevesinde farklı değerler ve hedefler doğrultusunda şekillenir. Bu anlayışlar, eğitimin toplumu nasıl dönüştüreceği ya da mevcut düzeni nasıl sürdüreceği konusunda belirleyici rol oynar.

Toplumsal yapı ile eğitim sistemi arasında çift yönlü bir etkileşim vardır. Eğitim, toplumsal düzenin sürdürülmesinde önemli rol oynarken, aynı zamanda değişim ve reformların da tetikleyicisi olabilir. Bu durum Köy Enstitüleri gibi uygulamalarda açıkça görülür. Sonuç olarak eğitim, bireysel gelişimi olduğu kadar toplumsal değişimi de yönlendiren, ideolojik ve politik boyutları olan dinamik bir süreçtir. Araştırma kuramsal nitelikli bir çalışma olduğundan, araştırma için makale boyunca literatür taraması yapılmış ve elde edilen bilgiler doğrultusunda yorumlama ve çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın temel amacı eğitim felsefesinin eğitim için ne kadar önemli olduğunu ve eğitim sürecinin toplumsal değişim ve dönüşümdeki rolünü tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, eğitim felsefesi, birey, toplumsal yapı, ideoloji, daimicilik, toplumsal dönüşüm.

Abstract

Education is a multi-layered process that aims not only at the transfer of knowledge but also at the intellectual, moral and social development of the individual. In this respect, education should be considered as a philosophical and social issue beyond being pedagogical. Philosophy of education is an interdisciplinary field that produces deep thoughts on the nature, purpose and function of education. According to John Dewey, education is life itself, where the individual interacts with his/her environment through experience; it transforms the individual both personally and socially. Paulo Freire, on the other hand, sees education as the fundamental tool of critical thinking and social liberation; he argues that traditional education systems make the individual passive.

* Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, e-posta: mf.isik@alparslan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4766-2573.

Education does not only support the academic development of the individual; it also makes the individual a part of the social structure and the subject of change and transformation. Educational approaches are shaped in line with different values and goals within the framework of movements such as perennialism, essentialism, progressivism and reconstructionism. These approaches play a decisive role in how education will transform society or maintain the current order.

There is a two-way interaction between the social structure and the education system. Education plays an important role in maintaining social order, but it can also be a trigger for change and reform. This is clearly seen in practices such as Village Institutes. In conclusion, education is a dynamic process with ideological and political dimensions that directs social change as well as individual development. Since the research is a theoretical study, a literature review was conducted throughout the article and interpretations and inferences were made in line with the information obtained. The main purpose of this study is to discuss the importance of educational philosophy for education and the role of the educational process in social change and transformation.

Keywords: Education, philosophy of education individual, social structure, ideology, perennialism, social transformation.

Giriş

Eğitim Felsefesi Bağlamında Eğitimin Anlamı

Eğitim, tarih boyunca yalnızca bilgi aktarımından ibaret olmayan, bireyin entelektüel, ahlaki ve toplumsal gelişimini hedefleyen çok katmanlı bir süreçtir. Bu yönüyle eğitim, sadece pedagojik değil, aynı zamanda felsefi ve toplumsal bir mesele olarak da ele alınmalıdır. Buna bağlı olarak birçok felsefecinin ve eğitimcinin ele alıp tartıştığı bir problemidir. Aynı zamanda her felsefeci ya da eğitimci, bu meseleyi farklı şekilde ele alıp tanımlamıştır. Eğitimin farklı şekillerde karşılık bulması, onu tanımlayanların savundukları ideolojik düşünme kaynaklarının beslendikleri felsefelerinin bir sonucudur. Ancak eğitim nasıl tanımlanırsa tanımlansın veya hangi felsefi görüşe dayanırsa dayansın; kaynağında toplumsal düzenin parametreleri yer alır. Yani; eğitimi besleyen ve bu sürecin nasıl şekilleneceğini toplumun sahip olduğu egemen ideolojik düşünce sistemi başta olmak üzere, sınıfsal ve inançsal kült gibi birçok faktör belirleyici rol oynar (Kaygısız, 1997). Bu bağlamda eğitim, temel öznesini oluşturan bireyi akademik yönden donatırken, aynı zamanda bireyi toplumu dönüştürecek ve yeni bir toplum düzenini kuracak yönden de gerekli olan donanıma sahip hale getirir.

Eğitim felsefesi, eğitimin ne olduğu, amacı, değerleri ve toplumsal işlevi üzerine derinlikli düşünceler üretmeyi amaçlayan disiplinler arası bir alandır (Gutek, 2014, s. 2). Dolayısıyla bu alan, eğitimi yalnızca akademik ve teknik becerilerin kazandırıldığı bir süreç olarak değil, aynı zamanda bireyin anlam arayışının, toplumsal bilinç farkındalığının, kimlik gelişiminin ve etik bilincinin kazanıldığı ve şekillendiği bir yaşam pratiği olarak görür. Bu paralelde eğitim felsefesi kapsamında eğitimin amacı, bireyi salt belli bir mesleğe hazırlamak ya da ona bilgi yüklemek değil; aynı zamanda onun eleştirel düşünebilen, etik değerlere sahip, özgür ve sorumlu bir birey olarak yetişmesini sağlamak ve bunu gerçekleştirmektir. Bu çerçevede John Dewey (2004), eğitimi “yaşamın kendisi” olarak tanımlar. Dewey’e göre eğitim, bireyin deneyimleri aracılığıyla çevresiyle etkileşime girerek anlam üretir. Eğitimin amacı, bireyin toplum içinde etkin ve bilinçli bir yurttaş olarak yer almasını desteklemektir (Dewey, 2004, s. 12). Dewey’in bu yaklaşımı, eğitimin yalnızca bireysel gelişimi değil, aynı zamanda demokratik toplumların inşasında oynadığı rolü de ön plana çıkarır. Bu nedenle eğitim, bireyin akademik beklentilerini gidermenin yanında bireye toplumun politik düşünce sistemini de kazandırarak bireyi toplumsal dönüşümde önemli bir aktör haline gelmesine olanak tanır.

Brezilyalı eleştirel pedagojinin önemli isimlerinden ve aynı zamanda politik görüşleriyle dikkatleri üzerine çeken Paulo Freire, her ne kadar radikalist eğitim anlayışıyla bilinen bir isim olsa da aynı zamanda farklı eğitim felsefesi duruşuyla da öne çıkan bir isimdir. Özellikle *Ezilenlerin Pedagojisi* adlı temel eserinde, salt eğitim tartışmalarına yer vermeyen, aynı zamanda sömürgeci politikalar, sınıf tartışmaları ve eğitim tartışmalarını da inceleyen Freire, eğitim ile toplumsal dinamikler arasında güçlü bir ilintinin var olduğunu altını çizer. Eğitimi; özgürleşmenin temel aracı olarak gören Freire (2010), geleneksel eğitim anlayışlarının bireyi toplumsal tartışmalardan uzaklaştırarak pasif bir bilgi alıcısı konumuna indirgediğini ileri sürer. Ona göre gerçek eğitim; bireylerde diyalogu ve eleştirel düşünmeyi merkeze alan, bireylerin toplumsal gerçeklikleri sorgulamasına ve bu gerçeklikleri dönüştürmesine imkân sağlamaktır (s. 72). Böylece eğitim, bireyi yalnızca bilgiyle donatmaz; aynı zamanda ona toplumsal bilinç kazandırarak onu değişimin ve dönüşümün bir öznesi haline getirir.

Eğitim felsefesinde birbirinden farklı eğitim akımları söz konusudur. Bu eğitim akımlarının her biri eğitimi farklı bir bakış açısıyla ve farklı bir felsefi temele dayandırarak ele alır. Örneğin; daimicilik eğitim anlayışında eğitimin amacı, öğrencilere evrensel değerler öğretmek ve kültürel değerleri yeni kuşaklara aktarmak; esasicilikte katı ve zorlamaya dönük bir eğitim modeliyle öğrencilere bilgiyi aktarıp kazandırmaktır. Benzer şekilde ilerlemeci anlayışta eğitim ve okulun amacı, “yaşama hazırlık değil yaşamın kendisi”ni öğrenciye deneyimlemek ve eleştirel düşünmeyi öğretmek; yeniden kurmacı eğitim anlayışındaki amaç ise, toplumsal değişim ve dönüşümde eğitim lokomotif görevini görmesi ve sosyal reformlara öncülük etmesi temel hedeftir. Görüldüğü üzere her eğitim anlayışı, eğitimi farklı bir felsefi anlayışla ele alarak toplumsal değişim ve dönüşümde kilit rol oynar. Bu yönüyle eğitim, bireylere yaşamda karşılaşacakları muhtemel problemlere karşı çözüm üretebilecek potansiyele sahip olmak, toplumsal sorunların üstesinden gelebilecek düşünsel ve pratik beceriler kazandırmaktır (Büyükdüvenci, 1984). Bu da demek oluyor ki eğitim, bireyin yaşamda kendi yolunu bulmasına, kimliğini oluşturmaya ve özgün bir varlık olarak ortaya çıkmasına yardımcı olur (Ornstein & Hunkins, 2017, s. 43). Bu nedenle eğitim, çok yönlü yapısıyla bireyin içsel yetilerini keşfetmesini ve gerçekleştirmesini sağlayan bir varoluş süreci olarak değerlendirilmektedir.

Eğitimle ilgili farklı yaklaşımların eğitimi konumlandıkları düşüncenin perspektifinden ele alıp incelemeleri ortaya koymaktadır ki eğitim yalnızca teknik bir süreç değil; aynı zamanda değerlerle, amaçlarla ve insan doğasına ilişkin kabullerle biçimlenen felsefi bir etkinliktir. Eğitim felsefesi, bu çok boyutlu süreci anlamlandırmak ve eğitimi insan yaşamının merkezine yerleştirmek adına vazgeçilmez bir düşünsel çerçeve sunar.

Eğitim ve Toplumsal Dönüşüm Arasındaki İlişki

Eğitim, bireyin davranışlarını, düşüncelerini ve tutumlarını değiştiren, aynı zamanda toplumsal yapıları dönüştürme kapasitesine sahip olan karmaşık ve önemli bir süreçtir. Eğitimin amacı, bireylerin zihinsel ve bedensel kapasitelerini geliştirmekle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda onların toplumsal, ahlaki ve kültürel değerlerle uyumlu bir şekilde yaşamalarını sağlamaktır (Bakır, 2016, s. 2). Netice itibarıyla eğitim; bireyin doğaya, topluma ve evrensel değerlere uyum sağlayarak kendi potansiyelini pratik yaşama geçirmesi ve gerçekleştirmesi sürecidir.

Eğitimin toplumsal dönüşümdeki rolü, bireysel değişimleri kolektif bir bilince dönüştürme gücünden kaynaklanmaktadır. Toplumsal bir varlık olan insan, eğitim yoluyla yalnızca bilgi ve beceri elde etmekle kalmaz, aynı zamanda içinde bulunduğu

çevrede sosyalleşerek topluma karşı sorumluluklarını da öğrenir. Bu perspektif de göstermektedir ki eğitim hem bireyin hem de toplumun değişiminde ve dönüşümünde önemli bir işlev görür (Bakır, 2016, s. 3). Eğitimin toplumsal yapıda üstlendiği misyonu birçok eğitim anlayışında görmek mümkün olduğu gibi aynı zamanda birçok düşünürün düşünce sisteminde de görmek mümkündür. Sözgelimi bu duruma Rousseau ve onun natüralist eğitim anlayışı örnek verilebilir. Zira eğitimin doğa, birey ve toplum arasında bir denge kurma aracı olduğunu savunan Rousseau; aynı zamanda eğitimin bireyi toplumsal yozlaşmadan da koruyarak doğayla uyumlu bir yaşam sürdürmesine imkân verdiğini ifade eder (Bakır, 2016, s. 11).

Eğitimin teorik temellerini ve toplumsal etkilerini sorgulayan bir disiplin olarak eğitim felsefesi, toplumsal dönüşümün lokomotifi olarak işlev görür. Çünkü toplumların kültürel, ekonomik ve politik yapıları ile eğitim sistemleri birbiriyle doğrudan ilişkili alanlardır. Örneğin, Aydınlanma döneminde natüralist filozoflar, eğitimin toplumsal yapıyı yeniden inşa ederek şekillendirdiğini ve dönüştürdüğünü savunmuşlardır (Cevizci, 2011, s. 84). Eğitim yoluyla kendi değerlerini ve normlarını sonraki nesillere aktaran toplumlar için bu süreç, salt mevcut yapının korunmasını değil, aynı zamanda bu yapının dönüşümünü de içerir. Bu nedenle eğitim, bir yönüyle geleneklerin aktarılmasını sağlarken, diğer taraftan toplumsal reformların gerçekleştirilmesini de mümkün kılar. Örneğin, Rousseau, bireyin doğuştan sahip olduğu doğal özelliklerinin, eğitim yoluyla toplumsal değerlerle buluşturulması ve şekillendirilmesi gerektiğini vurgulayarak bu bakış açısının altını çizmiştir (Bakır, 2016, s. 12).

Bireylerin akademik ve kişisel gelişim süreçlerini aşan eğitim, toplumsal yapının yeniden üretimi ve dönüşümünde de temel bir araç işlevi görür. Bu çerçevede eğitim, toplumsal değişimin hem bir sonucu hem de bir nedeni olarak iki yönlü bir etkileşim içerisindedir. Böylelikle eğitim; toplumsal düzenin korunması, norm ve değerlerin yeni kuşaklara aktarılması sürecinin en önemli basamağı olarak görülür. Yani eğitim, bireylerin topluma uyumunu sağlar ve sosyal bütünleşmeyi daha da güçlü hale getirir (Dinçer, 2003). Bundan dolayı toplumdaki ortak değerlerin içselleştirilmesiyle sosyal istikrarın sürdürülmesi mümkündür ve eğitim, bunun devamlılığını sağlayan en önemli ve en temel kurum olarak öne çıkar. Akademik gelişimin yanında bireylerin toplumun birer üyesi olmasında da etkin rol oynayan eğitimin uzak hedeflerinden biri olan kabul edilen “iyi vatandaş olma” ilkesiyle bireyleri yetiştirir. Yani; eğitim yoluyla bir toplumun anayasasında kabul edilen birey prototipi de topluma kazandırılmaya çalışılır. Bu nedenle eğitim felsefesinin en temel amaçlarından biri de eğitim sisteminin benimsediği ideolojiye uygun bireyler yetiştirmektir. Bu kapsamda eğitim sistemleri aynı zamanda devletin ideolojik aygıtlarının üretildiği ve bunların bireye kazanıldığı bir alan olarak da karşımıza çıkar. O halde hiçbir eğitim sistemi yetiştirdiği bireyleri depolitize olmuş bireyler olarak yetiştirmez. Aksine her eğitim sisteminin ve anlayışının bireye kazandırmak istediği politik bir tutumu söz konusudur. Kuşkusuz bu perspektiften de anlaşılacağı üzere, eğitim sistemlerinin belli bir sınıfsal yapıyı oluşturduğu ve bu sınıfsal yapının çıkarlarını koruyacak bireyler yetiştirdiği söylenebilir. Bu nedenle eğitim ya da eğitim sistemleri salt toplumsal dönüşüm amacına gütmeyiz, aynı zamanda mevcut düzenin devamını da sağlayan ve bunu meşrulaştıran bir süreçtir (Dinçer, 2003; Eskicumalı, 1994).

Bir süreç olarak görülen eğitimin ve eğitim felsefesinin, yakın ve uzak hedefleri olduğu gibi aynı zamanda bu sürecin doğurduğu mikro ve makro düzeydeki sonuçları da söz konusudur. Sözgelimi, bir öğrencinin akademik başarısının süreç içerisindeki değişimi yani bireysel değişimler bu sürecin mikro sonuçlarına işaret ederken; eğitimin toplum, eğitim sistemi, ekonomi veya ulusal kalkınma gibi geniş ölçekli sonuçlarını ise bu sürecin makro sonuçları olarak ifade etmek mümkündür. Eğitim, yalnızca gündelik

yaşamın temel bir unsuru olmakla sınırlı kalmayıp, bireyin sosyalleşme sürecini biçimlendiren ve toplumsal yapının dönüşümünde işlevsel bir rol üstlenen çok yönlü bir süreçtir. Bu bağlamda, eğitimin hem mikro hem de makro hedefleri ve sonuçları dikkate değerdir. Eğitimin hedeflediği ve yarattığı etkiler yalnızca teorik çerçeveye sınırlı değil, bunun yanında toplumda meydana gelen değişimlerin geleneksel yapılarla hesaplaşmasını da sağlayan bir süreçtir. Sözgelimi; cumhuriyetin kuruluş sürecinin ilk dönemlerinde gerçekleştirilen birçok devrimde olduğu gibi Tevhid-i Tedrisat Kanunu devriminde de eğitim sistemi modernleşmenin ve laik birey kimliğinin inşasında etkin rol oynamıştır (Eskicumalı, 1994). Dolayısıyla eğitim ve eğitim sistemleri ülkelerin rejim sistemlerinin kurumsallaşmasına ve toplumda kabul görmesine zemin hazırlarken, aynı zamanda bir bütün olarak toplumsal modernleşmeye de önayak olur.

Eğitim ve eğitim sistemleri, bir yönüyle devletin ideolojisini benimseyen bireylerden oluşan bir toplum inşa ederken; diğer taraftan toplumun değişimini örgütleyen kolektif eylemlerin ortaya çıkmasını da destekler. Eğitimin ve eğitim sistemlerinin bu perspektifi, bu yapının çok boyutluluğuna ve etkisinin genişliğine işaret eder. Bu yüzden eğitim, bir yandan toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında belirleyici bir etki yaratırken, diğer yandan bu hareketler eğitimi dönüştürmek amacıyla eğitsel araçlardan faydalanır (Haluza-DeLay, 2007; Coşkun, 2004). Bu nedenle birçok eğitimci ve düşünür de olduğu gibi John Dewey için de eğitim bireylerin gereksinim duydukları bilgiyi kazandırırken, aynı zamanda bireyleri sosyal değişimin aktif öznesi haline de getirir. Çünkü eğitim, eleştirel düşünmeyi teşvik ederek bireylerin içinde bulundukları sosyal, politik ve ekonomik bağlamı anlamalarını ve dönüştürmelerini sağlar (Erol, 2011). Bu anlamda eğitim, bireysel farkındalık yoluyla toplumsal farkındalığın da gelişmesini sağlayarak toplumsal değişim ve dönüşümü hızlandırdığına katkı sunduğu söylenebilir. Bütün bunlara ek olarak her eğitim felsefesinin ileri sürdüğü eğitim anlayışlarıyla eğitimin toplumsal dönüşüm üzerindeki etkisini belirlemede önemli bir role sahiptir. Örneğin; ilerlemeci ve yeniden yapılandırmacı gibi daha modern ve çağdaş yaklaşımlar, eğitim sistemini toplumsal değişimin bir parçası olarak görüp, bireyleri sorgulayan, yaratıcı ve dönüşümcü bireyler olarak yetiştirmeyi hedeflerken diğer yandan esasicilik ya da daimicilik gibi daha gelenekçi yaklaşımlar ise eğitimin kültürel sürekliliğini sağlamadaki rolünü vurgular (Yaylacı & Aydoğan, 2004).

Sonuç olarak, eğitim ve eğitim sistemleri ile toplumsal değişim ve dönüşüm arasında hem teorik düzeyde hem de pratik alanda çok boyutlu bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Zira eğitim, bir yandan toplumsal düzenin sürekliliğini sağlarken, diğer yandan bireylerin devletin benimsediği ideolojik aygıtları benimseyerek eleştirel bilinç geliştirmesine, sosyal adalet taleplerini dile getirmesine ve toplumsal yapının dönüşmesine katkı sağlar. Bu karmaşık ilişki, eğitimin tek yönlü olmadığını, aksine toplumla sürekli etkileşim içinde olan ve tarihsel zaman içinde şekillenen bir süreç olduğunu gösterir. Eğitim sistemleri ve politikaları, salt bireylerin ihtiyaç duydukları becerileri kazanmanın yanında toplumun dinamiklerini de yeniden üreten ve dönüştüren bir mekanizmanın paradigmasını oluşturur. Bu yönüyle eğitim, toplumdaki sosyal değişimin tetikleyici unsuru olma niteliğine sahiptir (Durkheim, 1956; Freire, 1970). Bu açıdan eğitim sistemleri, dayandıkları felsefi yaklaşımların temel iddiaları ekseninde bireyin bilgi ihtiyacını karşılarken aynı zamanda toplumsal sistemde de reformist bir role sahiptir. Sözgelimi, eğitim politikalarının bu perspektifini cumhuriyet sonrası süreçte açılan Köy Enstitüleri'nin yetiştirmek istediği birey prototipinde görmek mümkündür.

Sonuç

Eğitim, tarihsel süreç içerisinde yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı olmayan; bireyin zihinsel, duygusal, ahlaki ve toplumsal yönlerden gelişimini hedefleyen, aynı zamanda

toplumun yapısını dönüştürme gücüne sahip çok katmanlı ve dinamik bir süreçtir. Bu yönüyle eğitim, yalnızca pedagojik bir araç değil, aynı zamanda felsefi, ideolojik ve politik bir etkinlik olarak ele alınmalıdır. Eğitim felsefesi ise bu çok katmanlı süreci anlamlandırmak, yönlendirmek ve daha derinlikli bir şekilde sorgulamak amacıyla eğitimin temelini oluşturan değerleri, ilkeleri ve amaçları irdeleyen disiplinler arası bir alandır.

Eğitimin birey üzerindeki etkisi, yalnızca akademik başarı veya mesleki yeterlilik ile sınırlı değildir. Eğitim aynı zamanda bireyin kimlik inşasında, eleştirel düşünme becerisinin gelişiminde ve etik bir birey olarak topluma katılmasında merkezi bir rol oynar. John Dewey'in eğitimi "yaşamın kendisi" olarak tanımlaması ve bireyin çevresiyle olan etkileşimleri yoluyla deneyim kazanmasının önemini vurgulaması, eğitimin bireysel ve toplumsal düzeydeki dönüşümsel gücünü ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Paulo Freire'nin eğitimi diyalog, eleştiri ve toplumsal farkındalık temelinde özgürleşmenin aracı olarak görmesi, eğitimin yalnızca bireysel gelişim değil, aynı zamanda sosyal adalet ve eşitlik gibi ideallerin gerçekleştirilmesinde de temel bir unsur olduğunu gösterir.

Eğitim felsefesinde yer alan farklı akımlar – daimicilik, esasicilik, ilerlemecilik, yeniden kurmacılık gibi – eğitime dair farklı dünya görüşlerini yansıtır. Geleneksel yaklaşımlar mevcut kültürel mirasın korunmasına ve bireyin mevcut toplumsal düzenle uyumlu hale getirilmesine odaklanırken; ilerlemeci ve yeniden yapılandırmacı yaklaşımlar, eğitimi toplumsal değişimin temel aracı olarak konumlandırarak bireyleri sorgulayan, yenilikçi ve dönüşümcü bireyler olarak yetiştirmeyi hedefler. Bu da eğitimin hangi felsefi temele dayandırıldığının, eğitim sistemlerinin ideolojik yönelimleri ve toplumsal hedefleri açısından belirleyici olduğunu göstermektedir.

Toplumsal düzeyde ise eğitim, bireylerin yalnızca bilgiyle donatılmasını değil, aynı zamanda onları egemen ideolojiler doğrultusunda şekillendirmeyi, belirli değer ve normlara göre sosyalleştirmeyi ve toplumsal düzenin yeniden üretimini sağlamayı amaçlar. Bu bağlamda eğitim hem mevcut düzenin devamlılığını sağlayan hem de toplumsal reformların önünü açan çift yönlü bir işleve sahiptir. Cumhuriyetin ilk döneminde uygulamaya konulan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Köy Enstitüleri örneği, eğitim aracılığıyla bireyin ve toplumun modernleşmesini sağlama yönündeki politik hedeflerin somut bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu örnekler, eğitim sistemlerinin ideolojik aygıtlar olarak toplumsal yapı ile nasıl doğrudan ilişkili olduğunu da gözler önüne serer.

Sonuç olarak, eğitim hem bireyin kişisel potansiyelini gerçekleştirmesine olanak tanıyan hem de toplumun dönüşümünü ya da mevcut yapının sürekliliğini sağlayan stratejik bir araçtır. Eğitim felsefesi ise bu karmaşık ve çok boyutlu süreci sistematik bir şekilde analiz ederek, eğitimi yalnızca teknik bir beceri kazandırma süreci olmaktan çıkarıp; değerler, amaçlar, insan doğası ve toplumsal yapı ile ilişkilendiren derinlikli bir düşünsel çerçeve sunar. Bu bağlamda, eğitim sistemlerinin şekillenmesinde ve eğitimin toplumsal etkilerinin anlaşılmasında eğitim felsefesi vazgeçilmez bir rehber niteliğindedir. Eğitim, bireyi yalnızca bilgiyle donatmakla kalmaz; onu toplumsal sorumluluk sahibi, eleştirel bilinç geliştiren ve toplumsal değişimlere yön verebilecek bir aktöre dönüştürerek hem bireysel hem toplumsal düzeyde kalıcı etkiler yaratır.

Kaynakça

- Akyüz, H. (1992). *Eğitim sosyolojisinin temel kavram ve alanları üzerine bir araştırma*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Akyüz, Y. (1999). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bakır, K. (2016). *Natüralist Eğitim: Jean-Jacques Rousseau'da eğitimin toplumsal ve ahlâki temelleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyükdüvenci, S. (1984). Eğitim problemleri ve eğitim felsefesi. *Eğitim ve Bilim*, (9)51, 11-18.
- Cevizci, A. (2011). *Eğitim felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Coşkun, İ. (2004). *Toplumsal hareketler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dewey, J. (2004). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education (Original work published 1916)*. Pennsylvania: Dover Publications.
- Dinçer, M. (2003). Eğitimin toplumsal değişme sürecindeki gücü. *Ege Eğitim Dergisi*, 3(1), 102-112.
- Eskicumalı, A. (1994). *Eğitim ve sosyal değişme: Türkiye'nin değişim sürecinde eğitimin rolü*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
- Eskicumalı, A. (2003). Eğitim ve toplumsal değişme: Türkiye'nin değişim sürecinde eğitimin rolü, 1923-1946. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 19(2), 95-122.
- Erol, N. (2011). Toplumsal değişme ve eğitim: Temel ilişkiler, çelişkiler, tartışmalar. *Akademik Bakış*, 5(9), 109-120.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. New York: Continuum.
- Freire, P. (2010). *Ezilenlerin pedagojisi*. D. Hattatoğlu, E. Özbek & A. Arslan (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fooley, D. (2009). In G. Ritzer (Ed.), *The Cambridge companion to social theory* (pp. 187-205). Cambridge: Cambridge University Press.
- Gutok, G. L. (2014). *Eğitim felsefesine giriş: Felsefi yaklaşımlar ve eğitimsel uygulamalar*. F. Aykaç (Çev.). Nobel Yayıncılık.
- Haluza-DeLay, R. (2007). Cognitive praxis and social movements: How social movement learning becomes social change. *Canadian Journal of Sociology*, 32(2), 189-216.
- Kaygısız, İ. (1997). Eğitim felsefesi ve Türk eğitim sisteminin felsefi temelleri. *Eğitim ve Yaşam Dergisi*, 8(1), 5-15.
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2017). *Curriculum: Foundations, principles, and issues* (7th ed.). London: Pearson Education Limited.
- Ottoway, A. K. C. (1962). *Education and society: An introduction to the sociology of education*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Pichardo, N. (1997). New social movements: A critical review. *Annual Review of Sociology*, 23, 411-430.
- Sleeter, C. E. (1996). *Multicultural education as social activism*. Albany: Suny Press.
- Spring, J. (1997). *A primer of libertarian education*. Montréal: Black Rose Books.
- Tezcan, M. (1994). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Yaylacı, F. & Aydoğan, İ. (2004). *Eğitim sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.